

До спеціалізованої вченої ради
Д.41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Відгук

офіційного опонента
на дисертацію Комар Вікторії Володимирівни
«Поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України»
поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Ознайомлення із змістом поданих на рецензування дисертації, автореферату дисертації та наукових праць В.В. Комар дають підстави стверджувати, що нею проведено ґрунтовний правовий аналіз теми, яка є актуальною і для подальшого розвитку теорії кримінального права, і в практичному вимірі, що дало можливість автору сформулювати змістовні положення, які виносяться на захист, а також висновки і пропозиції, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення та певною науковою базою для подальшого дослідження цієї складної проблеми. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою роботи за основними параметрами, які висуваються щодо кандидатських дисертацій на юридичну тематику.

Актуальність теми дослідження. Підкуп є одним з найбільш поширених ненасильницьких способів вчинення кримінальних правопорушень. Тому він неодноразово виступав предметом наукового інтересу, як при аналізі деяких проблем Загальної частини кримінального права (підбурювання до злочину, спосіб вчинення злочину), так і при розгляді питань, пов'язаних із кваліфікацією окремих злочинів (перешкоджання у здійсненні виборчого права, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність тощо), хоча, як слушно зазначає здобувач, згоди щодо розуміння сутності правопорушень, пов'язаних з підкупом, досягнуто не було. Однак, починаючи з 2011 р., вітчизняний законодавець суттєво розширює поняття підкупу та починає розглядати його і як окреме

кримінально каране діяння, яке охоплює собою й дії особи, яка отримує певну вигоду. Розширюються також форми об'єктивної сторони підкупу (караними визнаються не тільки надання вигоди, а й її пропозиція чи обіцянка) та засоби його вчинення (до цього і теорія, і судова практика переважно виходили з того, що предмет хабара має виключно матеріальний характер). Такий крок викликав численні дискусії у наукових колах, насамперед, щодо його обґрунтованості, які точаться й до сих пір. Але згодом у КК України з'являється поняття корупційних злочинів, до яких були віднесені і певні різновиди підкупу. Такі діяння наділяється особливим статусом, який унеможливорює чи ускладнює застосування заохочувальних кримінально-правових норм. При цьому чинний КК України не відмовився і від використання підкупу, як способу вчинення злочину. Таким чином, вживаючи однакові терміни, законодавець вкладає у них різний зміст, що зумовлює необхідність комплексного аналізу такого кримінально-правового поняття, як підкуп, виявлення його спільних рис та особливостей у межах тих чи інших кримінально-правових конструкцій та побудови науково-обґрунтованої класифікації підкупу, яка завадить його розумінню, як універсального поняття та зорієнтує правозастосовну практику.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у XXI столітті» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр. Тему цього дисертаційного дослідження було затверджено Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 27 січня 2014 р. (протокол № 4) та уточнено Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 19 березня 2018 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз підкупу як кримінально-правового поняття, його

класифікація, вдосконалення відповідних кримінально-правових норм та уніфікація правозастосовної практики.

Для досягнення цієї мети в дисертації вирішувалася низка завдань, зокрема: охарактеризувати процес становлення та розвитку вітчизняних норм про підкуп як кримінально-правове поняття; здійснити порівняльно-правовий аналіз норм КК України про підкуп із нормами кримінальних кодексів окремих зарубіжних країн; з'ясувати співвідношення таких понять, як підкуп та корупція; визначити поняття підкупу з позицій чинного кримінального законодавства України; встановити критерії класифікації підкупу та інші, які у цілому були вирішені.

Об'єктом дослідження є кримінальні правовідносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням підкупу та пов'язані з реалізацією відповідальності за нього.

Предметом дослідження є поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України.

Такий підхід дав змогу структурувати дослідження таким чином, щоб дослідити найбільш важливі питання обраної здобувачем теми.

У вступі обґрунтовується вибір теми, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, зазначається про їх апробацію, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Становлення та розвиток законодавства про підкуп як кримінально-правове поняття» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1. розглянуто генезис уявлень щодо підкупу у вітчизняній та зарубіжній кримінально-правовій доктрині; у підрозділі 1.2. – вирішується проблема співвідношення підкупу та корупції; у підрозділі 1.3. – визначається поняття підкупу за чинним кримінальним законодавством України. Другий розділ «Загальнокримінальний підкуп та його види» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 2.1. аналізується підкуп, як спосіб підбурювання до вчинення злочину; у підрозділі 2.2. – підкуп, як спосіб вчинення діяння, передбаченого Особливою частиною КК України; у підрозділі 2.3. – розглядаються ознаки

підкупу виборця чи учасника референдуму. Розділ третій «Корупційний підкуп та його види» складається з п'ятьох підрозділів. У підрозділі 3.1. розглядається підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати функції представника влади; у підрозділі 3.2. – підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції; у підрозділі 3.3. – підкуп, предметом якого є повноваження на вчинення юридично значущих дій; у підрозділі 3.4. – підкуп, предметом якого є повноваження, пов'язані з виконанням завдань і функцій державного органу або органу місцевого самоврядування та повноваження зумовлені виконанням професійних обов'язків; у підрозділі 3.5. – підкуп, предметом якого є пов'язані з повноваженнями можливості.

У висновках викладаються основні теоретичні положення дисертаційного вдосконалення чинного КК дослідження та формулюються пропозиції щодо України.

Методологічною основою дослідження є низка загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичний метод, історичний метод, порівняльно-правовий метод, метод системно-структурного аналізу, герменевтичний метод, метод теоретико-правового моделювання та конкретно-соціологічний метод, які дозволили здобувачу всебічно розглянути обрану у дисертації проблематику.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі загальнотеоретичної юриспруденції, кримінології та кримінального права, адміністративного права, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади запобігання корупції та встановлюють правовий статус окремих суб'єктів. Дисертант звертався також до міжнародних правових актів і законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких з правового регулювання відповідальності за підкуп може бути використано в Україні.

Емпіричною базою дисертаційного дослідження є матеріали

вітчизняної судової практики за 2013-2019 рр. (250 кримінальних правопорушень) та матеріали оприлюдненої судової практики радянського періоду (1944-1991рр.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (268 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 249 сторінок, з яких основний зміст – 216 сторінок.

Зазначені вище обставини свідчать про достатній рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і пропозицій, які містяться у цій дисертації та їх **наукову новизну**, яка полягає у тому, що робота є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням підкупу, як кримінально-правового поняття. Найбільш суттєвими науковими положеннями, які відрізняються своєю новизною, є також: авторське визначення підкупу, його поділ на загально кримінальний та корупційний, запропоновані критерії їх подальшої класифікації, визначення предмету корупційного підкупу та ін. Звертає на себе увагу, запропонована авторкою диференціація у кримінально-правовій площині таких понять, як службова та посадова особа, а також її висновок щодо виокремлення на рівні КК України підкупу публічного службовця.

В дисертації сформульовано низку й інших положень, які є новими і викликають науковий інтерес. Викладене свідчить про те, що представлене на рецензію дисертаційне дослідження характеризується достатньою науковою глибиною.

Стиль та мова викладення результатів дисертаційної роботи. Подана до захисту дисертаційна робота написана науковою мовою, матеріал викладено у логічній послідовності. Розділи дисертації є логічно пов'язаними між собою. Вона характеризується науковою обґрунтованістю, послідовністю та аргументованістю висновків.

Повнота викладу основних результатів у наукових фахових виданнях. Основні положення та висновки дослідження викладено у 16 публікаціях, зокрема у 8 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, у 1

статті у науковому періодичному виданні іншої держави та 7 працях апробаційного характеру.

Отже, рецензування дисертації та автореферату Комар В.В. дає підстави дійти висновку, що дисертація відповідає вимогам, встановленим до змісту та оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Разом з тим, слід зазначити, що окремі положення дослідження потребують роз'яснень, уточнень або додаткової аргументації з боку авторки при захисті.

1. У підрозділі 1.3. дослідження авторка розглядає поняття підкупу за чинним кримінальним законодавством України, але при цьому на сторінках даного підрозділу ще й пропонує класифікацію підкупів. Так, на с.63 дослідження авторка пропонує залежно від наявності та відсутності ознак корупції ділити підкуп на корупційний та загальнокримінальний. На цій же сторінці, виходячи із власного бачення поняття «підкуп», Комар В.В. пропонує ділити підкуп на підкуп-підбурювання, підкуп-перешкоджання та підкуп-правопорушення, одразу перші два випадки називає підкупом-способом та останній – підкупом-правопорушенням.

У такому випадку незрозуміло з чого виходив автор, коли називав підрозділ 1.3. «Поняття підкупу за чинним кримінальним законодавством України», а не, скажімо, «Поняття та види підкупів за чинним кримінальним законодавством України»? Тим паче, що відразу у 2 та 3 розділах дисертації автор оперує одними із виділених раніше видах підкупів уже в їх назвах: «Загальнокримінальний підкуп та його види» та «Корупційний підкуп та його види» відповідно. І на основі яких міркувань була обрана саме класифікація підкупів залежно від ознак корупції? Бажано почути міркування авторки з цього приводу під час захисту.

2. Абсолютно не викликає заперечення той факт, що підкуп – корисливий злочин, і, хоча, дослідження мотивів вчинення підкупів авторкою за мету не ставилися, окремі положення дослідження вказують саме на таку природу

даного діяння. Так, досліджуючи етимологію поняття «підкуп» та здійснюючи співвідношення підкупу та корупції, авторка доходить висновку, що «продажність представника влади має разом з матеріальним і нематеріальний характер, і що активи матеріальні та нематеріальні разом створюють поняття неправомірної вигоди» (с.40). Разом з цим, Комар В.В. у висновках дослідження (с.212), акцентує увагу виключно на нематеріальності предметів загальнокримінального (навички, вміння, фізичні та інтелектуальні здібності, права та обов'язки особи) та корупційного (можливості, функції, повноваження особи) підкупів. Тоді незрозуміло, як такий підхід співвідноситься із виділенням ст.ст.160, 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК у якості підкупу-правопорушення або загальнокримінального підкупу, де під неправомірною вигодою розуміють у тому числі й кошти, майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи певної матеріальної вартості. Тож висновок про предмет підкупу як самостійного кримінального правопорушення та його співвідношення із предметами підкупів інших видів потребує окремого згадування під час захисту.

3. Вітчизняна доктрина кримінального права, особливо з урахуванням гармонізації законодавства України із правом Європейського Союзу, призводить до доволі частой появи в кримінальному законодавстві України положень, запозичених із досвіду зарубіжних держав та міжнародних стандартів. У розділі 1 роботи Комар В.В. доволі вдало оперує положеннями міжнародно-правових актів у сфері корупції і відповідно вказує на зміни у кримінальному законодавстві щодо формулювання змісту дефініцій статей Кримінального кодексу України. А у висновках дисертації пропонує по-новому розглядати редакції статей 368-4, 368-6 та 370 КК та змінити розташування деяких статей, пов'язаних із вчиненням підкупу, у інших розділах Особливої частини КК України. Не заперечуючи проти вищезгаданих пропозицій дисертантки, виникає питання стосовно того, чи відповідають запропоновані зміни міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері боротьби з корупцією?

4. У вступі дисертаційного дослідження (с.8) автор акцентує, що емпіричну базу складають матеріали вітчизняної судової практики за 2013-2019

роки, а саме 250 кримінальних проваджень та матеріали оприлюдненої судової практики радянського періоду (1944-1991 роки). Якщо матеріали радянської судової практики та практики часів УРСР стосовно розуміння терміну «підкуп» вдало ілюструють еволюцію його кримінально-правову оцінки на сторінках дослідження (с.19-26, 35, 115-116), то після ознайомлення зі списком використаних джерел, виявлено, що у дисертації має місце посилення на 45 судових рішень у кримінальних провадженнях.

У роботі, зокрема, не зазначається будь-якої іншої систематизованої інформації щодо використання та застосування матеріалів понад 200 інших судових рішень.

Доцільність та влучність використаних судових рішень під час роз'яснення окремих положень сутності підкупу, особливостей вчинення деяких злочинів та недосконалостей у практичному застосуванні окремих статей КК України стосовно кримінальної відповідальності за підкуп (с.60, 70, 76-77, 100, 120, 172-175 та інших) суперечок навіть не викликає. Разом з тим, потребує пояснення яким чином були використані результати дослідження задекларованої значної кількості судових рішень.

Проте, наведені вище зауваження не зменшують наукового значення дисертації В.В. Комар і скоріше спрямовані на розвиток та продовження наукової дискусії.

Відповідність дисертації визначеній спеціальності. Зміст дисертації повністю відповідає спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Загальний висновок. Виходячи із змісту дисертації, автореферату та публікацій слід дійти висновку, що дисертація Комар Вікторії Володимирівни на тему: «Поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем. У ній містяться отримані автором нові конкретні науково-обґрунтовані результати у кримінально-правовій науці,

що розв'язують важливу наукову проблему розмежування різних видів підкупу і щодо яких здобувач є суб'єктом авторського права. Все це дає підстави стверджувати, що за змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор - Комар Вікторія Володимирівна - заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Вищого навчального закладу

«Університет економіки та права «Крок»

І.М. Долянська

« 30 » березня 2020 р.

Підпис засвідчук
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»
 20 20 р.